

КОГНІТИВНИЙ ПОГЛЯД НА МЕНШ ДОСЛІДЖЕНІ ФРЕЙМИ ВЛАСНИХ НАЗВ

Склад менш досліджених онімічних фреймів досі залишається неусталеним. Так, у різних національних ономастичних традиціях ергоніми або виділяються в окремий розряд власних назв (Україна, Росія, Польща), або поєднуються з іншими розрядами – ідеонімами, хремотонімами (які стають термінологічним позначенням усієї цієї збірної групи), часто навіть з товарними знаками, віднесення яких до власних назв є сумнівним, оскільки вони не є назвами одиничних предметів: автомобіль „Запорожець” чи “Daewoo”, вино „Каберне” чи „Сапераві”, сир „Радомир” чи „Рокфор” [17:379-381].

Термін **серійні назви** тут справи не рятує, бо він за змістом вказує на назви множин. Власне, з тим же успіхом можна проголосити „серіями” назви окремих видів тварин і визнати за власні назви лексеми *Вовк, Тигр, Лев, Кит, Пес*. У байках чи казках це цілком припустимо, бо один представник певного виду істот подається відокремлено від інших представників, самодостатньо, як індивідуальний суб'єкт, іноді з відмежовуючим означенням: *Сирій Вовк, Золота Рибка*. Однак у реальній дійсності цього бути не може. Індивідуалізація, виокремлення одної тварини обов'язково приводить і до появи її індивідуальної назви – зооніма, що входить у окремий розряд власних назв, який становить окремий зоонімічний фрейм. У художніх творах мова про окрему тварину супроводжується її окремим іменем (*Капитанка* у А.П.Чехова, *White Fang* у Дж.Лондона). Навіть у казках Р.Кіплінга звірі іменуються індивідуальними, а не „серійними” назвами: *Bi-Coloured-Python-Snake*, а не Пітон, *Bagheera*, а не просто Пантера тощо.

Не менш показовим є такий епізод із ”Золотої теляти” І.Ільфа та Є.Петрова. Адам Козлевич, перейшовши із злодіїв на чесне життя, придбав старий автомобіль: „Порода машини була невідома, але Адам Казимирович твердив, що це «лорен-дітріх»”. Остап Бендер, включивши Козлевича до

своєї компанії і довідавшись від власника про марку машини, ухвалив: „Ну, що це за назва? Машина, як військовий корабель, повинна мати власну назву. Ваш «лорен-дітріх» відзначається чудовою швидкістю й благородною красою ліній. Тому пропоную присвоїти машині назву – „Антилопа – Гну”. Хто проти? Одноголосно” [3:36, 45]. Як бачимо, справжній онім, індивідуальна назва тут – „Антилопа – Гну”, а „серійна” назва „лорен-дітріх” є товарним знаком. Описана в романі ситуація добре демонструє опозицію оніма й товарного знака.

О.Т.Молчанова відзначила: багато вчених “сходиться на думці, що у взаємодії між мовою та об’єктивним фізичним світом існує проміжний рівень, званий когнітивним” [11:7]. У галузі номінації цей рівень полягає передусім у “розподілі уваги, який включає спосіб фіксації на місці дії” [11:8]. Гадаємо, “проміжний рівень” знаходиться у ментальному лексиконі номінатора, в нашому прикладі – Остапа Бендера. Прагнула людина екзотики, мріяла про Ріо-де-Жанейро, тому й назву запропонувала теж екзотичну, хоч і вилучену з Африки, а не Південної Америки.

Перетин іншого типу – не за змістом, а за формою – маємо у співвідношенні хрононімів і топонімів, а також теонімів і космонімів. У першому випадку підставою зближення є фактичний перетин часу і простору. Хрононіми – власні назви часових відрізків – подій, що відбуваються в якийсь період і тому локалізовані в часі, а не в просторі. Для події головне: **коли**? Тому вона й визначається передусім часом, належить до окремого онімічного розряду – хрононімії. Але кожна подія відбувається **десь**, у якомусь місці. Тому хрононіми мають і просторову локалізацію, що відбивається в їх найхарактернішому позначенні – топонімічному: *Тунгуський метеорит, Біловезька угода* або простіше: *Жовті Води, Коноп, Полтава, Ватерлоо, Крути*. Битви найчастіше позначаються топонімами, за назвою найближчого географічного об’єкта. Отут і з’являється небезпека поплутання хрононімів і топонімів, оскільки топонім за формою (просторове позначення) стає хрононімом за змістом (темпоральне позначення).

С.М.Співак наводить поетичні рядки: “Pile the bodies high at *Austerlitz* and *Waterloo*. [...] | And pile them high at *Gettysburg* | And pile them high at *Ypres* and *Verdun*” і пояснює: „топоніми використовуються автором задля [...] ефектного компактного вираження історіософічної думки [...]. Кожна з ужитих у творі назв географічних місцевостей насамперед повідомляє назву просторової картини і разом з тим просторової панорами однієї з кривавих баталій, що відбулися в той чи інший час у вказаних місцях” [14:97]. Усе слушно і влучно, тільки тут уже маємо справу не з топонімами, не з „назвами географічних місцевостей”, а з хрононімами, прив’язаними передусім до часу, а не до місця. Тут йдеться про дві битви Наполеона – перемогу (*Аустерліц*) та поразку (*Ватерлоо*), про переламну битву Громадянської війни в США (*Геттісберг*, 1863 р.) і про дві битви Першої світової війни: *Іпр* (місто Іпр у Бельгії, де в 1914 р. за наказом командування німецьких військ уперше застосували новий отруйний газ, від чого він і одержав назву *іприт* [13:294]; Ю.Л.Мосенкіс у своєму офіційному відгуку вніс уточнення: “там застосували хлор, а іприт виробили пізніше”) та *Верден* (місто Верден у Франції, в районі якого відбувалася довготривала й найкривавіша битва між французьким та німецьким військами).

П.Донець пропонує до терміна **хрононім** (власна назва часового відрізка) долучити ще термін **евентонім** (власна назва події). Однак хрононіми – то не просто якісь часові проміжки, а саме події: якщо немає події, то немає й хрононіма, тому фактично ці два терміни є синонімами, хоч і з різними дефініціями. Відзначимо важливу тезу П.Донця: „У смисловому класі „подія” є можливим і фреймове моделювання” [2:171-173]. Уточнимо лише, що фреймове моделювання – результативний шлях вивчення всіх онімічних розрядів, що ми й намагаємося показати в своїй роботі.

Що торкається теонімів та космонімів, то їх зв’язки освячені древніми віруваннями. І боги, і космічні тіла знаходяться на небі, і всі стародавні релігії їх так чи так пов’язували, а згодом астрономи цей зв’язок закріпили, надавши планетам і старим сузір’ям назви теонімічного походження. У

проведеному нами вільному асоціативному експерименті у теонімів, омонімічних з космонімами (таких в експерименті було чотири: *Юнітер*, *Уран*, *Нептун*, *Плутон*), асоціацій *планета* чи інших космічних виявилось навіть більше, ніж асоціацій *бог* чи інших теонімічних.

Тепер можемо перейти до узагальнень. Ми розглянули організацію антропонімічного, топонімічного, теонімічного та ергонімічного індивідуальних фреймів [4, 5, 6]. Вони мають різне наповнення, різну потужність, але однакову організацію і однакові принципи наповнення. У всіх індивідуальних онімічних фреймів є найближче перше коло (наймення рідних та друзів у антропонімічному фреймі, мала батьківщина в топонімічному, складники вірувань індивіда в теонімічному, об'єкти безпосередньої участі в ергонімічному) і найдалше (найчастіше воно за рахунком є четвертим) коло потенційності, що лежить за межами ментального лексикону і є джерелом поповнення ближчих кіл і сферою, куди випадають з пам'яті забуті індивідом оніми.

Таку ж засадничу структуру мають й інші, менш досліджені індивідуальні онімічні фрейми.

1. **Зоонімічний.** Тут перше коло – клички домашніх (рідше – диких) тварин, що є власністю індивіда чи його родини; друге коло – наймення собак, котів, коней, папуг та іншої живності, з якою людина познайомилась у друзів та знайомих, у сусідів, у зоопарках чи цирках. Наповнення першого й другого кіл, як правило, досить обмежене. Утім, це залежить від уподобань та фаху людини. У тваринників, жокеїв, ветеринарів, чабанів та інших працівників, робота яких пов'язана з тваринами, зоонімічний запас значно більший, ніж у інших людей. Французька кіноактриса Бріджіт Бардо, яка вже багато років присвятила справі захисту тварин, знає більше зоонімів, ніж інші актори. Третє коло – уславлені історією, віруваннями чи літературою зооніми на чолі з гіпонімами (кличками коней) *Пегас* (грецька міфологія), *Буцефал* (кінь Олександра Македонського), *Росінант* (кінь Дон Кіхота). У мусульманському світі чи не найвідоміший зоонім – *Касве*, як звали

верблюдицю пророка Мухаммеда. Зоонімів цього типу є чимало. Скільки їх тільки з казки Р.Кіплінга „Мауглі” перейшло у мільйони ментальних лексиконів! Зооніми розглядаються в досить уже значній обсягом і змістом науковій літературі. Тут особливо треба відзначити праці П.П.Чучки, а також три брошури-монографії М.І.Сюська, всі присвячені Закарпаттю. Зазначимо, що М.І.Сюсько першим і чи не єдиним у Славії захистив докторську дисертацію з зооніміки. В енциклопедії „Слов’янська ономастика”, виданій у Польщі, є розділ про зоонімію [18:343-368]. За даними цієї енциклопедії зооніми практично в усіх слов’янських країнах вивчені украй недостатньо. Відзначається, наприклад, що в Білорусії вийшло тільки дві статті на цю тему, а в Македонії – одна. Відносно краще справи обстоють у Польщі, де в 1996 р. у Любліні вийшов збірник статей про зоонімію (“Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich”), а Ч.Косиль опублікував у журналі “Onomastica” (томи 41, 42, 43 за 1996, 1997, 1998 рр.) велику статтю про клички псів у художній літературі, також в Україні, де окрім згаданих закарпатських праць кілька зоонімічних статей опублікувала Н.Г.Рядченко та ряд інших авторів, а також у Росії, де є чимало зоонімічних розробок (наприклад, у П.Т.Поротникова).

2. **Космонімічний.** Цей індивідуальний фрейм не дуже чітко ділиться на кола і містить значно менше індивідуального, ніж інші онімічні фрейми. Адже тут усі об’єкти – на зоряному небі, а що там ближче, що далше (реальна різниця тут колосальна) – то істотно для астрономів, для майбутніх космонавтів, але не для загального сприйняття. Найбільше підстав для включення в перше коло мають *Місяць* і *Сонце*, але безперечно в першому колі індивідуального космонімічного фрейму Місяць знаходиться лише у тих 12 американських астронавтів, що побували там – Ніла Армстронга, Едвіна Олдріна (липень 1969 р.), Чарльза Конрада, Алана Біна (листопад 1969 р.) та ін. Можливо, сюди можна віднести й тих, хто спеціально, професійно вивчає Місяць і так само – Сонце. У тих, хто любить приймати сонячні ванни, лежачи на пляжі, це космічне тіло, центр нашої Сонячної системи, навряд чи

увіходить до першого кола: швидше до другого. Навпаки, носії тих давніх релігійних вірувань, де шанувалися солярні міфи і де поклонялися Сонцю, безперечно мали його в першому індивідуальному колі. Однак у цьому випадку поклонялися не Сонцю – небесному тілу, а Сонцю-богу, в онімічній термінології – не космоніму, а теоніму, позначаючи його відповідним іменем: *Ra* у єгиптян, *Дажбог* у слов'ян тощо. Польські етнолінгвісти констатують, що й досі у народних звичаях наявні „сліди релігійного культу сонця” [19:119]. Те ж можна сказати про лунарні міфи, значно давніші, до речі, за солярні. У давнину, коли космоніми сприймалися як значно ближчі до теонімів, ніж тепер, до першого кола мали входити і назви деяких сузір'їв, особливо тих, що дозволяли людям орієнтуватися в часі і просторі. Передусім це *Чумацький Віз* (англ. *the Plough, the Great Bear*), *Мала Ведмедиця з Полярною зіркою*, завжди спрямованою на північ (англ. *the Little Bear, Pole Star*), а також група зірок *Плеяди*, нар. *Стожари* або *Волосожар* (англ. *the Pleiades*) у сузір'ї Телець. Ще в XIX ст. мисливець, рибалка, чабан за розташуванням названих зоряних тіл могли вночі визначити час з точністю до чверті години. Ще претендентами на перше коло є *Чумацький шлях* (англ. *the Milky Way*), небесна проекція нашої Галактики, та *Зірниця* (пол. *Jutrzenka*) й *Вечірниця* чи *Вечірня зоря* (пол. *Wieżornica*), тобто планета Венера (англ. *Venus*), яку можна бачити тільки вранці та ввечері. Ці два прояви одної планети раніше вважали різними зорями і пов'язували з ними чимало повір'їв та звичаїв [19:221-228]. Хто захоплюється астрологією, той включає до першого кола також і знак Зодіака, причому тільки свій і своєї родини: я – Рак, я – Овен. Знаки Зодіака – це сузір'я, але прихильник астрологічних прогнозів може цього й не знати.

До другого кола космонімічного фрейму увіходять назви решти сузір'їв (тільки ті, що людина бачить і знає), а також назви планет. Решта космонімів – то вже третє коло, якщо не четверте. Перше й друге кола індивідуальних космонімічних фреймів у різних людей близькі між собою. Основна різниця – у їх розмежуванні: що з космічних назв належить до першого і що – до

другого кола. Тут у різних ментальних лексиконах багато розбіжностей, але сума першого й другого кіл дає у різних носіїв мови (і в різні часи) приблизно однакову небесну картину. Те ж можемо сказати про третє й четверте кола. Третє коло складають усі космоніми, які знає людина і які не входять до першого й другого кіл. Тут різниця вже велика й залежить від професії та зацікавлень людини. Люди знають назви окремих нових сузір'їв, що видимі переважно на південній півкулі зоряного неба (найвідоміше – *Південний Хрест*), деякі назви зірок (передусім *Сіріус*, *Вега*, ще кілька, а всього словесно поійменованих зірок існує близько 300, решта обмежується технічними назвами), дехто знає й щось з номінацій астероїдів (малих планет). Проте не всі українці знають, що літає в космосі астероїд *Україна* і не всі одесити – що є астероїд *Одеса*. Назви астероїдів, а їх поійменовано більше 5000 (відкрито більше 100 000), становлять для всіх, мабуть, людей, навіть для астрономів, найбільший складник четвертого, потенційного кола, до якого слід долучити й більшість назв супутників планет. Завдяки американським космічним кораблям зростає число відкритих супутників планет, кожен зі своєю назвою. Так, у довіднику 1971 р. фіксується 10 супутників Сатурна й 5 Урана [8:410], а в 2005 р. їх уже відомо 18 у Сатурна і 21 – Урана. Хто знає супутники Сатурна *Пан*, *Телесто*, *Єлена*, *Калінсо*, *Пандора*? Для панівної більшості людей це – четверте коло, коло потенційності.

3. **Хрононімічний.** Про нього вже дещо сказано вище. Є лінійне розуміння часу – рух з минулого в майбутнє, і є циклічне – щороку повторюється *Великдень*, *Новий рік*, державні та індивідуальні свята, зокрема день народження, щотижня повторюється неділя та ін. Відповідно й події та їх назви, хрононіми, теж бувають лінійними – *Відродження*, *Варфоломійська ніч*, *Хіросіма* – й циклічними, повторюваними. Серед циклічних хрононімів ступінь онімічності є нижчим. Скажімо, повторювана щотижня *неділя* і щороку *березень* не є власними назвами, так само й *день залізничника* чи *день вчителя*. Водночас великі циклічно повторювані свята й події – *Великдень*,

Покрова, Каннський кінофестиваль, Олімпіада – прийнято вважати власними назвами. Це безперечно так щодо подій, які нумеруються або датуються. Перше коло індивідуального хрононімічного фрейму передбачає особисту участь у події. Так, для учасників *Великої Вітчизняної війни* вона в першому колі, для тих, хто її не бачив і не брав у ній участі – у другому. Це стосується і всіх інших хрононімів та позначених ними подій. У таких випадках слід уточнити поняття **участь**. Тут довідок не вимагається. Хто й не стояв у мороз на Майдані, але в серці, в словах, у діях був там, для того хрононім *Помаранчева революція* у першому колі, для інших – у другому. Події, визначні для індивіда і неістотні в світовому чи навіть локальному масштабі (день народження, весілля, довгоочікувана зустріч тощо), не мають своїх власних назв. Проте можна висловити впевненість, що важливі індивідуальні події мають і своє індивідуальне позначення, мають індивідуальні хрононіми. Юрій Лотман та Борис Успенський зазначили, що дитині притаманна „тенденція розглядати всі слова мови як власні назви”, що „у світі дитини на певній стадії розвитку немає спеціальної різниці між власними і невластими назвами” [9:65]. Ця здатність сприймати в ментальному лексиконі загальні назви як власні засвідчує, що йдеться про міфологічну свідомість. Особистісний міф за сучасними уявленнями притаманний кожній людині і в дорослому стані: він „пояснює світ, скеровує особистий розвиток” [1:38]. Він і робить „мої” слова власними, якщо це відповідає особистісному міфowi. Інакше кажучи, ті події, що за своїм значенням для особи (чи родини) потрапляють у перше коло індивідуального фрейму, одержують індивідуальні власні назви, у даному випадку – індивідуальні хрононіми. *Мій день народження* – індивідуальна власна назва, а *день народження* іншої людини – знайомої чи знаменитої – загальна назва. Ця теза показує, що кола індивідуального онімічного фрейму формуються ситуацією - об’єктивною дійсністю та її відображенням у ментальному лексиконі. Самі оніми тут відіграють, можна сказати, пасивну роль і підкоряються обставинам. Друге коло індивідуального хрононімічного фрейму – назви подій, що відбуваються

за життя людини, але в яких вона участі не бере: „*Буря в пустелі*” (звільнення Кувейту і перший удар військ США по Іраку), *11-е вересня* (терористичний акт у США) тощо. Третє коло – назви подій, що відбувалися в минулому, до народження людини. Їх багато, і переважно це назви битв і воєн. Така у людства історія. Четверте коло – ті хрононіми, яких людина не знає. Звичайно, ліпше знають своє. Китайці добре знають назви епох своєї історії (за імператорськими династіями), наприклад *Шан, Цзін, Удай, Уху*, кожна з яких (з I ст. до н.е.) поділяється на періоди правління (девизи), наприклад *Юнцін* – „Вічне світло” [16], а для майже всіх європейців вони в червертому колі. Звичайно, є українці, що не знають хрононімів *Корсунь, Пилява, Берестечко* (битви Богдана Хмельницького), є англійці, що не зможуть назвати п’ять *Classic Races* (циклічний хрононім) – класичних скачок [12:125] чи навіть не знають про Війну Червоної й Білої Троянди – *Wars of the Roses* (1455-1485). Однак у нормі більш-менш освічені люди це знають. Загалом можемо констатувати: якщо індивідуальні космономічні фрейми у різних людей досить близькі між собою, то про індивідуальні хронономічні фрейми цього сказати не можна.

4. **Хремотонімічний.** Хремотонімію розуміємо за усталеною в нас традицією. Це власні назви предметів – все одно: виготовлених людьми чи природних. На відміну від прив’язаних до одного місця, складників цього місця топонімів, хремотоніми можуть змінювати своє місце або самі переміщатися (кораблі „*Тарас Шевченко*”, „*Гетьман Сагайдачний*”, літак „*Ілля Муромець*”, той же автомобіль „*Антилопа-Гну*”, але не „лорен-дітріх”, бо це марка, серійна назва, торговий знак, що позбавлений основної риси власних назв – одиничності). У визначенні обсягу хремотонімії є, гадаємо, тільки одна трудність – власні назви дерев і взагалі рослин. Дерева з місця на місце не переміщаються, але то не топоніми: власна назва лісу – топонім (мікротопонім), але окремого дерева – ні. Дерево, на відміну від інших предметів, є живим організмом, але до зоонімів його теж не можна віднести, бо це флора, а не фауна. Тут може бути два виходи – або вважати власні

флористичні назви окремим онімічним розрядом, як то робить О.В.Суперанська, уживаючи термін **фітонімія** [15:173] і зазначаючи, що фітоніми „в нашій сучасній дійсності зустрічаються досить рідко” [15:189], або все ж зарахувати фітоніми до назв предметів, до хрематонімів, як їх окремий специфічний домен. Ми схилиємося до цієї останньої думки. Теоретично фітоніми (серед них передусім назви дерев – дендроніми) є організмами, а практично – все ж предметами: „В лесу раздавался топор дровосека”. Поза тим фітонімів дійсно замало для окремого онімічного розряду. У міфології багатьох народів світу, у тім числі й слов’ян, визначну роль відігравало *світове дерево* – найдавніша модель космосу. У скандинавських віруваннях світове дерево вважалося ясенем і мало власну назву *Іггдрасиль* [10:288]. Роман Дж.Толкієна „Володар Кілець”, сповнений фантазійної міфології, містить і ряд дендронімів, споріднених, на думку автора, із світовим деревом: “Verily this is a sapling of the line of *Nimloth* the fair; and that was a seedling of *Galathilion*, and that a fruit of *Telperion* of many names, *Eldest of Trees*” [20:301]. Отже – нащадок *Найдавнішого з Дерев*.

У наш час чи не половина усіх українських дендронімів – на хуторі Надія, де брати Тобілевичі встановили традицію висаджування іменних дерев, яка дбайливо підтримується в цій садибі-музеї. Іменний дуб „*Чорна ніч*” відомий в Одесі. Він був висаджений запорозькими козаками у 1791-1792 рр. на згадку про переселення на Кубань. Власні назви дерев, переважно дубів, існують – як рідкісне явище – і в інших регіонах.

Окрім назв транспортних засобів (з космічними кораблями включно) та фітонімів до складу хрематонімів увіходять й наймення чимось видатних (або індивідуально поціновуваних) предметів – великих брильянтів (*Кохінор*, *Шах*) та інших дорогоцінних каменів і золотих самородків; зброї, у давнину – передусім лицарських мечів (*Дюрондаль* у французькій епічній „Пісні про Роланда”), пізніше – гармат (рос. *Царь-Пушка*); предметів релігійного ритуалу, починаючи від легендарної чаші *Грааль*, яку шукали лицарі короля Артура, і до давньої традиції іменувати великі дзвони (пол. *Zygmunt*, *Karol*);

побутових предметів – одягу (як загальновідомі: *Шапка Мономаха*, так і індивідуальні: Олександр Реформатський називав свій мисливський кожух „*Отец Алексей*”, а ковдру – „*Абрам*”), посуду тощо; стихійних лих – тайфунів, ураганів (колись одержували тільки жіночі імена, тепер і чоловічі теж) тощо.

Щодо структури індивідуального хремотонімічного фрейму, то в перше коло тут входять назви предметів для: 1) власників цих предметів; якщо брильянт *Орлов* належав Катерині II, то він був у неї в першому колі, так само „*Антилопа-Гну*” була в першому колі Козлевича; власників предметів, що індивідуально для них наділені власними назвами, є багато: О.Реформатський як вдумливий мовознавець не вигадав щось унікальне, а відкрив зріднення свідомості людини із звичними чи чимось дорогими, пам’ятними для неї предметами; 2) людей, що присвятили багато часу, зусиль й думок предметам-носіям хремотонімів, - вчених, колекціонерів, працівників музеїв та сховищ, водіїв транспортних засобів тощо. Той, хто постраждав від тайфуну *Катрина*, теж довго матиме його в першому колі. Друге коло включає людей, які мали нагоду особисто познайомитись, побачити носіїв відповідних хремотонімів: хто бачив *Кохінор*, пам’ятатиме його блиск усе своє життя, хто був пасажиром швидкого поїзду Одеса – Київ „*Чорноморець*”, той автоматично приймає хремотонім „*Чорноморець*” у своє друге індивідуальне онімічне коло. У третє коло потрапляють хремотоніми, про які людина чула, знає щось про них, але предметів, наділених цими хремотонімами, не бачила, не знайомилася з ними. Так, той же алмаз *Орлов* від графа Орлова та Катерини II до сучасних працівників кремлівської скарбниці-музея „Алмазний фонд” – у їх першому індивідуальному хремотонімічному колі; ті, хто побував у цьому музеї і бачив уславлений брильянт, тримають його назву у другому колі, а хто тільки чув про нього, у того даний хремотонім у третьому колі. Відповідно, хто не чув і не знає про його існування, для того це сфера четвертого кола, що знаходиться за межами ментального лексикону.

5. **Ідеоніми.** За традицією вітчизняної ономастики **ідеоніми** – це теж назви предметів, лиш предметів ідеальних, духовних, а не матеріальних. Передусім, це безмежний океан заголовків – від основоположних, вічних: *Рігведа, Біблія, „Іліада”, “Beowulf”, „Слово о полку Ігоревім”* та ін. до газетних, що живуть, як правило, один день. Заголовки – це ідеоніми, що стосуються текстів словесних утворень, а є ще чимало утворень духовної культури, де вербальне поєднується з невербальним – грою акторів (театр, кіно), музикою (опера, пісня і взагалі різні співи) або й узагалі обходиться без включення мови (музика, живопис, скульптура). Усе це має свої назви, які не є заголовками, але є ідеонімами. Для всіх таких духовних доменів можна було б запропонувати свої онімічні терміни, як О.В.Книш увела в ужиток для назв кінофільмів термін **фільмонім** [7:5-6]. У майбутньому, з глибшим вивченням ідеонімії, так воно й мусить статися. Додамо також, що живописні полотна та скульптури є цілком матеріальними предметами. Ті чи інші різновиди ідеонімів мають якісь форми матеріального виразу, добре видного, наприклад, у бібліотеках чи книжкових крамницях. Однак усе це – сфера ідеонімів, а не хрематонімів, бо йдеться про ідеальну, інтелектуальну, духовну сутність, яка має свою певну матеріальну форму. Скульптури Огюста Родена „Мислитель” та „Вічна весна” – це не бронза і мармур, а думка і краса кохання, втілені у відповідний матеріал.

Індивідуальний ідеонімічний фрейм структурований, гадаємо, наступним чином. Ідеоніми першого кола – у свідомості авторів, виконавців, дослідників, а також щирих прихильників певних творів. Так, багато акторів мріють про роль Гамлета, короля Ліра, Анни Кареніної. Ці ролі і відповідні твори (в тому числі їх назви) вони тримають у серці, у когнітивному формулюванні – у першому колі свого індивідуального фрейму, навіть якщо ці ролі виконати їм не судилося. У другому ідеонімічному колі знаходяться назви тих творів, які людина читала (бачила, чула) і які справили на неї таке враження, що запам’яталися. Третє коло складають ті назви творів, про які людина знає, чула, але з ними не знайомилася. В Україні всі люди з

середньою освітою знають про існування роману Панаса Мирного „Хіба ревуть воли, як ясла повні”, але не всі його прочитали. Четверте коло фрейму, яке знаходиться за межами ментального лексикону, є навіть у дуже освічених людей найбільшим. Спробуйте назвати всі заголовки газети, яку ви вчора прочитали...

Різні індивідуальні онімічні фрейми в одному ментальному лексиконі, звичайно, розрізняються мовною свідомістю, бо включаються в дію в різних життєвих обставинах. Однак вони не становлять розмежованих, відокремлених одна від одної онімічних систем. Існує більш чи менш усвідомлене розуміння, що все це – власні назви, різні домени яких мають більше спільного, ніж відмінного. Розглянуті вище факти пов'язаності різних розрядів онімів красномовно підтверджують цю думку. Так само онімічні фрейми знаходяться в щільних зв'язках з іншими секторами ментального лексикону. Це видно як з генетичного погляду (власні назви прямо чи опосередковано творяться від загальних), так і – що найголовніше – з погляду їх ментального буття. Наука ще не усвідомила належним чином, наскільки вагомими силами стають власні назви в збереженні, обробці та переробці інформації в їх ментальному бутті.

Література

1. Березко И.В. Интерпретативная модель личной мифологии // Мова і культура. – К., 2003. – Вип. 6, т. 2. Психологія мови і культури. Мова і засоби масової комунікації. – С. 33-41.
2. Донец П.Н. О категории “эвентонима” // Вісник Харківського нац.ун-ту. – Х., 2002. - № 567. Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації. – С. 170-175.
3. Ильф И., Петров Е. Золотой теленок // Ильф И., Петров Е. Собрание сочинений. – М., 1961. – Т. 2. – С. 5-288.
4. Карпенко О.Ю. Структура індивідуального антропонімічного фрейму // Записки з романо-германської філології. – Одеса, 2004. – Вип. 15. – С. 88-103.

5. Карпенко О.Ю. Індивідуальний топонімічний фрейм: Перші кола // Вісник Донецького ун-ту. Серія Б.: Гуманітарні науки. – 2004. – 3 1. – С. 57-62.
6. Карпенко О.Ю. Структура індивідуального ергонімічного фрейму // Записки з ономастики. – Одеса, 2007. – Вип. 10. – С. 11-22.
7. Кныш Е.В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Одесса, 1992. – 17 с.
8. Куликовский П.Г. Справочник любителя астрономии. – 4-е изд. – М., 1971. – 632 с.
9. Лотман Ю.М., Успенский Б.А. Миф – имя – культура // Ю.М.Лотман. Избранные статьи: В 3 т. – Таллинн, 1992. – Т. 1. Статьи по семиотике и типологии культуры. – С. 58-76.
10. Мифы народов мира. Энциклопедия. – М., 1989. – Т. 1. – 671 с.
11. Молчанова О.Т. Проприальная номинация в свете когнитивизма // Вопросы ономастики (Екатеринбург). – 2006. - № 3. – С. 7-18.
12. Рум А.Р.У. Великобритания. Лингвострановедческий словарь. – М., 1999. – 559 с.
13. Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельничука. – К., 1977. – 776 с.
14. Співак С.М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії ХХ століття: Комунікативно-когнітивний підхід: Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2003. – 197 с.
15. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – М., 1973. – 366 с.
16. Чжоу Шао Бо. Номинация відрізків часу в різноструктурних онімічних просторах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Донецьк, 2004. – 19 с.
17. Kalverkämper H. Textlinguistik der Eigennamen. – Stuttgart, 1978. – 454 S.
18. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia / Pod red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślukowej. – Warszawa; Kraków, 2002-2003. – Т.2. – 620 s.
19. Słownik stereotypów i symboli ludowych / Koncepcja całości i redakcja: Jerzy Bartmiński. – Т. 1. Kosmos. Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie. – Lublin, 1996. – 439 s.
20. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. – Lnd., 1999. – Part 3. – 563 p.